

<https://doi.org/10.15407/rksu.36.135>

УДК 930.25

Оксана Ємчук, кандидат історичних наук,
старша наукова співробітниця відділу археографії
Інституту архівознавства, Національна бібліотека України
імені В.І. Вернадського (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0002-5096-7231
E-mail: vio@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ ВЧЕНИХ В ОСОБОВИХ АРХІВНИХ ФОНДАХ

Метою роботи є аналіз актуальних питань формування та збереження документів творчого процесу вчених в особових архівних фондах на основі нормативних та методичних документів, що регламентують роботу з особовими фондами вчених Національної академії наук України, а також огляду зарубіжного досвіду. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, науковості, системності. З урахуванням міждисциплінарного підходу використано методи термінологічного та історіографічного аналізу, критики історичних джерел. **Наукова новизна**. На основі аналізу дотичних до теми статті нормативних і методичних документів, прикладів зарубіжного досвіду визначено напрями подальшої роботи з формування та збереження документів творчого процесу вчених в сучасних умовах цифрових технологій. **Висновки**. Процеси формування та збереження особових фондів загалом врегульовано низкою нормативно-правових та методичних документів, проте з метою збереження документів творчого процесу вчених в умовах цифрових технологій виникла потреба в нових теоретичних та методичних розробках, практичних інструкціях, підготовлених на основі міждисциплінарних підходів. Деякі види творчих документів потребують більш точного термінологічного

Цитування: Ємчук О. Актуальні питання формування та збереження документів творчого процесу вчених в особових архівних фондах. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2025. № 1 (36). С. 135—149. <https://doi.org/10.15407/rksu.36.135>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

визначення та узгодження строків їхнього зберігання. Ефективне формування особових архівних фондів документами творчого процесу вчених та їхнє збереження залежать від налагодження дієвих зв'язків між архівістами і науковцями на основі якісного методичного супроводу та адаптації кращого зарубіжного досвіду.

Ключові слова: особові архівні фонди, документи творчого процесу, вчені Національної академії наук України, нормативні, методичні документи.

Актуальність теми дослідження зумовлена її значенням у повноцінному відтворенні української історії та внеску видатних українських учених у світову науку. Під час невинних суспільних трансформацій, а нині — ще й російсько-української війни, методологія й методика формування змістового ресурсу наукового архіву передбачає перманентну модернізацію [1, с. 203]. Виникають нові види документів та нові носії інформації, що суттєво змінюють роботу науковців. Водночас постає проблема збереження їх творчої лабораторії та індивідуального стилю в епоху цифрових технологій. Дослідження специфіки особових фондів працівників Національної академії наук України (далі — НАН України) є актуальними, оскільки вони містять результати індивідуальної творчості, які не завжди підпадають під встановлені нормативні та методичні правила. Питання роботи з особовими фондами (як у паперовому, так і в електронному вигляді) постійно знаходяться у фокусі уваги архівістів [2]. Наприклад, вони розглядалися на науково-методичному семінарі «Архівні фонди особового походження: науково-методичні засади проведення експертизи цінності документів та створення науково-довідкового апарату до фондів особового походження» на базі Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України [3], де накопичено вагомий досвід розробки локальних методик дослідження особових фондів діячів театрального, музичного та образотворчого мистецтва [4].

Аналіз досліджень і публікацій. Питання формування та збереження особових фондів були предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних архівознавців у різні часи. Одна з перших спроб проаналізувати історію формування особових фондів протягом радянського періоду і до 1993 р. була здійснена З. Сендиком у статті «Розробка архівістами України наукових основ комплектування державних архівів документами особового походження» [5]. Перші ґрунтовні дослідження цієї проблеми були також виконані О. Колобовим [6]. У 1996 р. А. Санцевич висловив актуальні дотепер думки про те, що перед історіографами постає завдання простежити хід творчої думки вчених, мотиви їхніх творчих дій на основі чернеток, різних заміток тощо [7, с. 51]. Л. Драгомірова визначила дефініції понять «фонди особового походження», «особові фонди» та наголосила, що вживання слів «особистий» тобто «приватний», «власний» для позначення фонду чи документа особового походження, або для позначення особового документа,

є помилковим. Особові документи як документи офіційного походження, що створюються з метою підтвердження різних юридичних фактів про фізичну особу (паспорти, свідоцтва, посвідчення, дипломи), можуть згодом стати частиною фондів особового походження, які створюються як у складі приватного архівного зібрання, так і в архівній установі на основі генетичного зв'язку між фондоутворювачами [8]. О. Косенко дослідила засади формування та джерельно-інформаційний потенціал особових архівних фондів, визначила дефініцію поняття «особовий архівний фонд» як різновид фондів особового походження, що може охоплювати особові, сімейні та родові фонди [9, с. 19]. До словника архівної термінології було внесено такий переклад: «архівний фонд особового походження — family (and estate) archives; patrimonial archives; archival fond of personal or family provenance» [10].

Публікації зарубіжних авторів були проаналізовані Л. Приходько в контексті фондової організації документів та нових викликів для архівів в епоху інформатизації. Праці фундаторів і провідних представників європейської архівної науки, а також Канади, США Б. Дельма (Bruno Delmas), Л. Дюранті (Luciana Duranti), М. Дюшена (Michel Duchein), Т. Кука (Terry Cook), Е. Лодоліні (Elio Lodolini), Х. Макніл (Heather Macneil), Д. Тамбле (Donato Tamble) засвідчили актуальність основних принципів класифікації документів фонду — «принципу поваги до фонду» (respect des fonds) та «принципу походження» (Provenienzprinzip) [11]. Порушені теми розглянуто в монографії Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі — ІА НБУВ) «Документні та інформаційно-довідкові комплекси архівів НАН України: створення та інтегрування до системи історичних знань про українську науку», де автори привернули увагу до поглядів зарубіжних учених на принципи комплектування та практику роботи з особовими фондами (К. Гоббс, Р. Картер, Р. Фішер, К. Харріс та ін.) [1, с. 89].

Отже, тема формування та збереження особових фондів у цілому була розглянута вітчизняними та зарубіжними архівознавцями, проте й зараз бракує комплексного її висвітлення в наукових та методичних виданнях.

Метою роботи є аналіз актуальних питань формування та збереження документів творчого процесу вчених в особових архівних фондах на основі нормативних та методичних документів, що регламентують роботу з особовими фондами вчених НАН України, а також огляду зарубіжного досвіду. Порушена тема пов'язана з питаннями сучасних наукових комунікацій, виникненням нових видів наукових документів, наукометричних баз даних тощо, утім ці питання не є предметом нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Роботу з особовими фондами вчених НАН України регламентовано низкою документів, більшість з яких включено до видання «Організація діловодства та архівного зберігання документів у Національній академії наук України» [12]. Нормативно-правова база

ІА НБУВ ґрунтується на таких документах: Закони України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Про наукову і науково-технічну діяльність»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання», «Про проведення експертизи цінності документів»; накази Міністерства юстиції України «Правила роботи архівних установ України», «Про затвердження Методики віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних» та ін. Робота з документами особового походження регламентована, крім того, міжнародними, національними, галузевими стандартами, а також методичними матеріалами.

Насамперед розглянемо «Положення про архівний фонд особового походження видатного вченого Національної академії наук України», затверджене постановою Президії НАН України від 05.12.2001 № 299 (зі змінами), (далі — Положення). Відповідно до пункту 1.4. Положення, «створення архівних фондів особового походження видатних учених НАН України має на меті забезпечення зберігання унікальних джерел індивідуального творчого процесу, закріплення пріоритету і авторства вчених у наукових розробках, створення найбільш повного зібрання документів з історії вітчизняної науки» [12, с. 39]. З метою виконання цих завдань та відповідно до пункту 3.1 Положення в архіві зберігаються «всі варіанти рукописів наукових праць, публіцистичні, літературні твори, підручники та навчально-методичні посібники, конспекти лекцій, складені вченим, проекти (комплекти креслень з пояснюючими записками), описання і креслення винаходів, заявки та патенти на відкриття і винаходи, рецензії та відзиви на наукові праці інших осіб, нотатки до наукових праць, експедиційні щоденники і щоденники лабораторних робіт, описання дослідів, робочі матеріали, малюнки, креслення і різні розрахунки до праць, бібліографія та ін.». У примітці зазначено, що «наукові праці приймаються на зберігання у вигляді автографів та копій. З-поміж копій праць відбираються всі примірники з авторськими правками різного характеру або один примірник без них» [12, с. 40]. На підставі цього Положення була розроблена Робоча інструкція з науково-технічного опрацювання документів особового походження видатних учених України, затверджена Науково-методичною радою ІА НБУВ 07.12.2005 (протокол № 4, розробник С.В. Старовойт).

Під час роботи з особовими фондами вчених архівісти керуються Переліком типових документів, що створюються протягом діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів, затвердженим наказом Міністерства юстиції України 12.04.2012 № 578/5 (далі — Перелік) [13]. Важливо, що в назві цього Переліку не передбачено окремий статус фізичної особи як фондоутворювача, проте перелічено багато видів документів, які стосуються діяльності окремих діячів науки і культури.

Найбільша кількість видів документів стосовно діяльності вчених зазначена в розділі II «Документи, що створюються в науково-технічній та виробничій діяльності». Постійний строк зберігання передбачено для таких видів документів, як: особисті творчі плани відомих науковців, конструкторів (п. 1266), авторські рукописи монографій, статей, доповідей та інших наукових праць видатних діячів науки і техніки (п. 1293); документи (журнали, щоденники, аналітичні таблиці, ескізи) з розроблення НДР, ДКР, альбоми, креслення дослідних і серійних зразків виробів, складені визначними діячами науки і техніки (пп. 1319, 1321). Дисертації та автореферати дисертацій зберігаються постійно (п. 645). Робота більшості вчених поєднується з педагогічною діяльністю, за результатами якої накопичуються конспекти лекцій, відгуки (рецензії) на дипломні роботи тощо, але постійний строк зберігання таких документів встановлено за умови наявності в конспектах лекцій оригінальних ідей та методик або в разі надання відгуків та рецензій відомими особами (пп. 563, 569). Значну кількість документів щодо наукової роботи перелічено в розділі I, підрозділ 8.2 «Видавнича діяльність». Авторські та набірні рукописи опублікованих видань, верстки, звірки з правками автора або змістовними правками редактора зберігаються постійно (пп. 855—860), проте якщо вони належать відомим діячам науки, техніки, які здобули громадське визнання та відзначені преміями.

У цілому наведені приклади відповідають Положенню, проте варто звернути увагу на деякі особливості. У Положенні допускається постійне зберігання одного примірника наукової праці вченого без правок. У Переліку немає чіткого зазначення строку зберігання рукописів без правок автора, хоча йдеться про перевагу для відомих діячів науки і техніки (п. 855). Переліком авторські рукописи неопублікованих робіт рекомендовано зберігати постійно тільки за наявності позитивної оцінки рецензентів і лише ті, які не затребувані автором (п. 856). Постійне зберігання рукописів опублікованих та неопублікованих перекладів творів передбачено виключно для відомих діячів науки і культури (пп. 857, 858). Ілюстрації, графічні матеріали, рецензії, листування щодо видань відомих та видатних осіб також зберігаються постійно (пп. 859—871, 882—883).

Такі ж строки зберігання документів особових фондів вказано у «Переліку типових видів документів, що підлягають внесенню до Національного архівного фонду, які створюються у науково-технічній та виробничій діяльності підприємств, установ і організацій», затверджені наказом Міністерства юстиції України від 22.07.2014 № 1188/5 [14]. На відміну від розглянутого вище Переліку, у цьому документі міститься визначення стадій науково-технічної документації під час відбору на зберігання, а саме: «Наукові дослідження» та «Попередні роботи».

У названих Переліках для встановлення постійного строку зберігання документів використовуються терміни «видатний», «визначний»,

«відомий». «Видатними» вважаються особи, які вплинули на розвиток окремих галузей науки, культури, заслуги яких визнані суспільством, державою. «Визначними» та «відомими» особами називають їхніх послідовників, які залишили помітний слід у державній, науковій чи інших сферах суспільно корисної діяльності [15, с. 10]. Водночас варто звернути увагу на те, що діяльність «відомої» особи може мати як позитивний, так і негативний або суперечливий характер. Найвищий ступінь позитивної якості має слово «видатний» [16, с. 36].

Можливо, варто додати до передмов цих Переліків ґрунтовні роз'яснення щодо специфіки особових фондів фізичних осіб як фондоутворювачів, уточнити строки зберігання різних видів наукових документів, уникаючи таких суперечливих термінів, як «відомий», а згодом — розробити спеціальні переліки документів особового походження зі строками зберігання.

У розглянутих документах відсутнє чітке визначення терміна «робочі матеріали», що використовуються у практичній роботі архівістів та в описах фондів. Виникла необхідність конкретизації таких термінів та узгодження строків їхнього зберігання на основі сучасних національних та міжнародних стандартів. У зарубіжній архівній практиці широко використовується термін «робочі файли» (*working files*), який охоплює різні види підготовчих документів: чернетки, нотатки, примітки, розрахунки, створені та отримані у процесі складання іншого документа, зокрема йдеться про тимчасові файли, що видаляються комп'ютерними програмами. Так само термін «рукопис» (*manuscript*) використовується для опису справ змішаної техніки, в яких можуть бути рукописні, машинописні та друковані версії документів [17].

Чималий список різних видів творчих документів та робочих матеріалів зазначено в методичному посібнику «Робота з документами особового походження» [16, с. 32]. Це документи з різними носіями документної інформації, в яких зафіксовані окремі моменти творчого процесу. До постійного зберігання рекомендовано також усі графічні документи, що використані як ілюстративний матеріал до рукописів, друковані видання із цінними автографами та змістовними дарчими написами [16, с. 72—73].

У Правилах роботи архівних установ України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08.04.2013 № 656/5, документи особового походження згадуються тільки в п. 2.7. Ідеться про те, що експертні комісії мають керуватися примірними переліками видів документів особового походження, що не підлягають внесенню до НАФ [18]. Такий перелік із 68-ми пунктів розміщено в Додатку 1 згаданого методичного посібника [16, с. 226—232]. Доцільність зберігання тих чи інших видів документів рекомендовано визначати за категорією фонду з урахуванням того, що принцип походження тут є менш домінуючим, ніж в архівних фондах офіційного походження [16, с. 32]. До першої категорії належать архівні фонди видатних особистостей, чия діяльність мала винятково високий вплив на

історичний розвиток базових сфер життєдіяльності суспільства, дістала визнання вітчизняної та світової спільноти. До другої категорії віднесено фонди загальнонаціонального і місцевого значення, що створені визначними і відомими особистостями, чия діяльність була відзначена на державному рівні та у професійному середовищі. До третьої категорії рекомендовано долучати фонди історичних особистостей, чия діяльність була відзначена на місцевому й регіональному рівнях.

Багатоаспектний характер документної інформації, надзвичайно різноманітна видова структура творчих документів зумовлені тим, що процес нагромадження документів ученим не підлягає унормуванню, залежить від його життєвого шляху, оточення, творчих інтересів, збирацьких нахилів, ставлення до власного архіву. Це пов'язано з такою специфічною рисою архівного фонду особового походження, як взаємозв'язок принципу походження документів та принципу пертиненції (логічної приналежності). Практика роботи з особовими фондами доводить необхідність зваженого, обґрунтованого підходу до вилучення проміжних варіантів наукових праць, особливо неопублікованих статей і досліджень, допоміжних карток, конспектів та різних нотаток, що відтворюють етапи творчого процесу, іноді приховують досі не актуалізований цінний резерв ученого. У багатьох фондах видатних учених НАН України зберігаються такі види робочих матеріалів, які можуть зацікавити дослідників. Наприклад, це допоміжні робочі картотеки, виписки з різних джерел гідробіолога, академіка О.В. Топачевського [19], бібліографічні картотеки ботаніка, члена-кореспондента АН України Є.М. Кондратюка [20]. Чимало реферативних записів та витягів із громадсько-політичних видань збережено у фонді історика, академіка І.Ф. Кураса [21]. Цінні виписки з творів іноземних учених збережено у фонді механіка, академіка А.О. Лебедева [22]. Варті уваги термінологічні нотатки біолога, доктора біологічних наук М.А. Любинського [23], зібрані матеріали до наукових праць математика, академіка М.М. Боголюбова [24].

У згаданому методичному посібнику терміни застосовано відповідно до ДСТУ 2732:2004, що втратив чинність 1 березня 2024 р., наприклад, застаріле визначення терміна «документ особового походження — документ, створений фізичною особою поза її службовою діяльністю або який міститься в її приватному зібранні» [15, с. 7]. Згідно з останньою редакцією національного стандарту ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять», документ особового походження — це «документ, що міститься у приватному архівному зібранні фізичної особи» [25, с. 2]. Так само потребують оновлення й інші методичні документи, що посилаються на ДСТУ 2732:2004, приміром, методичні рекомендації «Організація роботи архівних установ, заснованих фізичними та / або юридичними особами приватного права» [26]. До нового стандарту внесено терміни з електронного діловодства та електронної архівної справи; терміни, що набули поширення

в результаті прийняття нових нормативно-правових актів та нормативних документів; уточнені формулювання наявних термінів [27, с. 245].

Цінною розробкою для архівістів залишається опублікований у 2001 р. український переклад 2-го видання Загального міжнародного стандарту архівного описування «General International Standard Archival Description. Second Edition» (1999), де згадується такий поширений у наукових архівах традиційний вид робочих матеріалів, як «чернетки» [28].

Крім загрози втрати паперових архівів в умовах війни, на сучасному етапі формування цифрових особових фондів актуалізується проблема нівелювання індивідуальної манери роботи науковців під час комп'ютерного набору тексту. Зберігання численних версій наукового твору практично не вимагає зусиль завдяки сервісам, що відстежують і зберігають текстові версії, і редакторам, що фіксують їхні кількості та час створення. Проте більшість користувачів комп'ютерів не зберігають чернетки, виконуючи всі види правки та коректури в одному документі, або зберігають нотатки на інших носіях, в інших програмних середовищах, часто роз'єднаних з матеріалами, які зберігаються в пам'яті персонального комп'ютера. Відомо, що виявити і зіставити різні варіанти текстів можна через систему гіперпосилань, вкладень, іноді через електронне листування. Науковці часто не видаляють листування з колегами або редакціями, в якому можуть зберігатися ті файли, що відображають різні стадії роботи над текстом. Іноді вони використовують електронну пошту як сховище резервних копій, зберігаючи або пересилаючи собі власні тексти.

Цікаво, що зарубіжні дослідники привернули увагу до іншої проблеми тих, хто звик працювати тільки з паперовими документами, а саме коли текст на екрані комп'ютера сприймається тільки частково, як невелика частина насправді більшого цифрового об'єкта. Ця проблема дістала назву «екранного есенціалізму» (screen essentialism), тобто прерогативи візуального досвіду. Для кращого розуміння природи цифрових об'єктів архівістам, бібліотекарям, працівникам музеїв фахівці рекомендують звернутися, наприклад, до праць Ніка Монфорта [29] та Тревора Оуенса [30].

Зарубіжні архіви, наукові інститути, бібліотеки запровадили активну роз'яснювальну та консультативну роботу серед науковців-фондоутворювачів щодо необхідності збереження їхніх власних архівів. Вони пропонують свої послуги в упорядкуванні поточних архівів та наголошують на відповідальності вчених за збереження бази наукових даних. Зарубіжні фахівці розробили різні програми, що забезпечують формування, приймання, зберігання, опрацювання і доступ до архівних документів. Наприклад, покрокові рекомендації щодо порядку відбору та передавання архівних документів, зокрема й цифрових, представлені на сайті Національного архіву Великої Британії [31]. У практичному посібнику «Science and technology archives in the UK» запропоновано доступні інструкції, поради, терміноло-

гічний словник, різноманітні корисні посилання [32]. Автори посібника Тім Пауелл і Сара Маркс дійшли висновку про те, що потрібні дієві засоби взаємодії з активними науковцями, щоб залучати їх до процесу відбору документів до їхніх майбутніх архівів. Цю тему підсумувала також відома британська вчена-хімік Джулія Хіггінс, яка підкреслила, що ми просто не знаємо, що саме може бути цікавим і корисним у майбутньому і тому є сенс активно працювати з власниками архівів [32, с. 29].

Успішна робота з особовими фондами вчених залежить від співпраці архівістів з учнями, аспірантами вченого, зацікавленими у вивченні його наукового резерву та розвитку наукової школи. Під час роботи зі складними фондами, що вирізняються значним обсягом документів іноземними мовами та містять складну профільну термінологію, виникає необхідність допомоги фахівців з відповідного напрямку науки. Розробка критеріїв відбору на постійне зберігання різних видів наукових праць та робочих матеріалів також залежить від участі наукознавців, істориків науки, джерелознавців, спеціалістів з інформаційних технологій.

Наукова новизна. На основі аналізу дотичних до теми статті нормативних і методичних документів, прикладів зарубіжного досвіду визначено напрями подальшої роботи з формування та збереження документів творчого процесу вчених у сучасних умовах цифрових технологій.

Висновки. Процеси формування та збереження особових фондів учених загалом врегульовано низкою нормативно-правових та методичних документів. Проте деякі види творчих документів потребують більш точного термінологічного визначення та відповідного узгодження строків їхнього зберігання. Особові архівні фонди вчених вирізняються багатьма специфічними рисами та суттєво змінюються в епоху інформатизації. Виникла потреба в нових теоретичних та методичних розробках, практичних інструкціях, підготовлених на основі міждисциплінарних підходів. Ефективне формування та збереження особових фондів учених залежить від налагодження дієвих зв'язків з фондоутворювачами, тобто успішного державно-приватного партнерства між архівістами і творцями фондів на основі якісного методичного супроводу та адаптації кращого зарубіжного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Документні та інформаційно-довідкові комплекси архівів НАН України: створення та інтегрування до системи історичних знань про українську науку: монографія / відп. ред.: О.С. Онищенко, Л.М. Яременко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т архівознавства. Київ, 2023. 296 с.
2. Ковтанюк Ю.С. Нормативно-правове та методичне забезпечення архівного зберігання документів в електронній та цифровій формах // Бібліотека. Наука. Комунікація: Інноваційні трансформації ресурсів і послуг: матер. Міжнар. наук. конф. Київ, 4—6 жовтня 2022 р. / відп. ред. О. Василенко. Київ, 2022. С. 349—352.

3. Грищенко М. Фокус уваги — архівні фонди особового походження. URL: <https://csamm.archives.gov.ua/2023/10/18/fokus-uvahy-arkhivni-fondy-osobovoho-pokhodzhennia/>
4. Загорулько Р.О. Из досвіду методичної роботи Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України // Архіви України. 2017. № 2. С. 88—92.
5. Сендик З. Розробка архівістами України наукових основ комплектування державних архівів документами особового походження // Студії з архівної справи та документознавства. 1997. Т. 2. С. 6—13.
6. Колобов О. Значення фондів особового походження для історико-біографічних досліджень // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. 1999. Вип. 2. С. 201—212.
7. Санцевич А.В. Специфіка архівних особових фондів та матеріалів українських істориків ХХ століття // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні : матер. наук. конф. 15—16 березня 1995 р. Київ, 1996. С. 49—52.
8. Драгомірова Л. Оптимальна модель організації документів Національного архівного фонду : методологія визначення і технологія створення (науково-практичний коментар до третього розділу «Основних правил роботи державних архівів України») // Студії з архівної справи та документознавства. 2004. Т. 11. С. 111—133.
9. Косенко О. Формування особових архівних фондів // Студії з архівної справи та документознавства. 2006. Т. 14. С. 19—23.
10. Архівістика : термінологічний словник / авт.-упоряд. К.Є. Новохатський, К.Т. Селівєстрова та ін. Київ, 1998. 106 с. URL: <https://old.archives.gov.ua/Publicat/Manuals/dictionary.php>
11. Приходько Л. Проблеми фондової організації документів у зарубіжному архівознавстві другої половини ХХ — початку ХХІ ст.: історіографічний аспект // Архівознавчі та джерелознавчі галузі знань: проблеми взаємодії на сучасному етапі : матер. наук. конф. 14 березня 2013 р., м. Київ / ДАСУ, УНДІАСД. Київ, 2013. С. 157—161.
12. Організація діловодства та архівного зберігання документів у Національній академії наук України : зб. нормат. та метод. док-тів / авт. та упоряд.: Л.М. Яременко (кер.) та ін. ; редкол.: В.І. Попик (гол. ред.) та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Ін-т архівознавства. Київ, 2017. 312 с.
13. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 12 квітня 2012 р. № 578/5 (станом на 10.02.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#Text>
14. Перелік типових видів документів, що підлягають внесенню до Національного архівного фонду, які створюються у науково-технічній та виробничій діяльності підприємств, установ і організацій, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.07.2014 № 1188/5 (станом на 07.11.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0873-14>
15. Робота з документами особового походження : метод. посібник / Держ. к-т архівів України, УНДІАСД; автори-укладачі: Л.О. Драгомірова, І.М. Мага, З.О. Сендик, К.Т. Селівєстрова, Н.М. Христова. Київ, 2009. 284 с.
16. Дослідження підходів щодо визначення категорійності архівних фондів: метод. рекомендації / укл. Л. Приходько ; Укрдержархів. УНДІАСД. Київ, 2013. 50 с. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/mr-kategor-arch-fondiv.pdf>

17. Dictionary of Archives Terminology. SAA (Society of American Archivists). URL: <https://dictionary.archivists.org/entry/working-files.html>
18. Правила роботи архівних установ України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08 квітня 2013 р. № 656/5 (станом на 25.11.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text>
19. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. 173. Опис 1. Спр. 28. Арк. 1—81.
20. Там само, Ф. 291, Опис 1. Спр. 61—64.
21. Там само, Ф. 369, Опис 1. Спр. 48—54.
22. Там само, Ф. 420, Опис 1. Спр. 112—115.
23. Там само, Ф. 238, Опис 1. Спр. 73. Арк. 1—71.
24. Там само, Ф. 42, Опис 1. Спр. 65—66.
25. ДСТУ 2732:2023. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2024. 28 с. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_2732-2023.pdf
26. Організація роботи архівних установ, заснованих фізичними та/або юридичними особами приватного права : методичні рекомендації, затверджені наказом Державної архівної служби України від 22.04.2019 № 40. URL: <https://ligazakon.net/document/FN052228>
27. Бойко В.Ф., Ковтанюк Ю.С., Кулешов С.Г. Стандартизація термінів з діловодства та архівної справи в Україні на сучасному етапі // Рукописна та книжкова спадщина України. 2023. Вип. 30. С. 244—276. URL: <http://rksu.nbu.gov.ua/cgi-bin/rksu/jrn.exe>
28. Загальний міжнародний стандарт архівного описування ISAD(G) / Держкомархів України. УДНДІАСД; Укр. версія Г.В. Папакіна. 2-ге вид. Київ, 2001. 48 с. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/1999_ISAD_G.pdf
29. Montfort N. Continuous Paper: The early materiality and workings of electronic literature // Nick Montfort [site]. 2005. URL: https://nickm.com/writing/essays/continuous_paper_mla.html
30. Owens T. The theory and craft of digital preservation. Baltimore : John Hopkins University Press, 2018. 242 p. URL: <https://www.press.jhu.edu/books/title/11947/theory-and-craft-digital-preservation>
31. Selecting and transferring paper records. *The National Archives*. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/information-management/manage-information/selection-and-transfer>
32. Dr Tim Powell, Dr Sarah Marks. Science and technology archives in the UK. A paper for The National Archives (v 2.3). *The National Archives*. URL: <https://cdn.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/science-and-technology-archives-group-archives-paper.pdf>

Отримано 22 листопада 2023 р.

REFERENCES

1. Dokumentni ta informatsiino-dovidkovi kompleksi arkhiviv NAN Ukrainy: stvorennia ta intehruvannia do systemy istorychnykh znan pro ukrainsku nauku [Document and information and reference complexes of the archives of the National Academy of Sciences of Ukraine: creation and integration into the system of historical knowledge about Ukrainian science]: monograph / O.S. Onyshchenko, L.M. Yaremenko (Auth.-Comps.). Kyiv, 2023. 296 p. [In Ukrainian].
2. Kovtaniuk Yu.S. Normatyvno-pravove ta metodychne zabezpechennia arkhivnoho zberihannia dokumentiv v elektronnii ta tsyfrovii formakh [Legal and methodological

- provision of archival storage of documents in electronic and digital forms]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia: Innovatsiini transformatsii resursiv i posluh*. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii. Kyiv, 4—6 zhovtnia 2022 roku [Library. Science. Communication: Innovative transformations of resources and services. Materials of International scientific conference. Kyiv, October 4—6, 2022] / O. Vasilenko (Ed.). Kyiv, 2022. Pp. 349—352. [In Ukrainian].
3. Hryshchenko M. Fokus uvahy — arkhivni fondy osobovoho pokhodzhennia [The focus of attention is archival fonds of personal origin]. Retrieved from: <https://csamm.archives.gov.ua/2023/10/18/fokus-uvahy-arkhivni-fondy-osobovoho-pokhodzhennia/> [In Ukrainian].
 4. Zahorulko R.O. Iz dosvidu metodychnoi roboty Tsentralnogo derzhavnoho arkhivu-muzeiu literatury i mystetstva Ukrainy [From the experience of methodical work of the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine]. *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine]. 2017. No. 2, pp. 88—92. [In Ukrainian].
 5. Sendyk Z. Rozrobka arkhivistamy Ukrainy naukovykh osnov komplektuvannia derzhavnykh arkhiviv dokumentamy osobovoho pokhodzhennia [The development by archivists of Ukraine of the scientific basis for the completion of state archives with documents of personal origin] *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva* [Archival and document studies studios]. 1997. Vol. 2, pp. 6—13. [In Ukrainian].
 6. Kolobov O. Znachennia fondiv osobovoho pokhodzhennia dlia istoriko-biohrafichnykh doslidzhen [The value of fonds of personal origin for historical and biographical research]. *Ukrainska biohrafistyka : zbirnyk naukovykh prats Instytutu biohrafichnykh doslidzhen* [Biographistica Ukrainica : collection of scientific works of the Institute of Biographical Studies]. Kyiv, 1999. Iss. 2, Pp. 201—212. [In Ukrainian].
 7. Santsevych A.V. Spetsyfika arkhivnykh osobovykh fondiv ta materialiv ukrainskykh istorykiv XX stolittia [Specifics of archival personal fonds and materials of Ukrainian historians of the 20th century]. *Aktualni problemy rozvytku arkhivnoi spravy v Ukraini: materialy naukovoï konferentsii*. Kyiv, 15—16 bereznia 1995 roku [Actual problems of archival development in Ukraine: materials of scientific conference. Kyiv, March 15—16, 1995]. Kyiv, 1996. Pp. 49—52. [In Ukrainian].
 8. Drahomirova L. Optymalna model orhanizatsii dokumentiv Natsionalnogo arkhivnogo fondu : metodolohiia vyznachennia i tekhnolohiia stvorennia (naukovo-praktychnyi komentar do tretogo rozdil "Osnovnykh pravyl roboty derzhavnykh arkhiviv Ukrainy") [The optimal model of the organization of documents of the National Archives Fond: the methodology of definition and the technology of creation (scientific and practical commentary on the third section of the "Basic rules of operation of state archives of Ukraine")]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva* [Archival and document studies studios]. 2004. Vol. 11, pp. 111—133. [In Ukrainian].
 9. Kosenko O. Formuvannia osobovykh arkhivnykh fondiv [Formation of personal archival fonds]. *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva* [Archival and document studies studios]. 2006. Vol. 14, pp. 19—23. [In Ukrainian].
 10. *Arkhivistyka : terminolohichni slovnnyk* [Archival science: terminological dictionary] / K.Ye. Novokhatskyi, K.T. Selivestrova (Auth.-Comps.). Kyiv, 1998. 106 p. Retrieved from: <https://old.archives.gov.ua/Publicat/Manuals/dictionary.php> [In Ukrainian].
 11. Prykhodko L. Problemy fondovoi orhanizatsii dokumentiv u zarubizhnomu arkhivoznavstvi druhoi polovyny XX — pochatku XXI st.: istoriohrafichni aspekt [Problems of fond organization of documents in foreign archival studies of the second half of the 20th — beginning of the 21st century: historiographical aspect]. *Arkhivoznavchi ta dzhe-*

- reloznavchi haluzi znan: problemy vzaiemodii na suchasnomu etapi* : materialy naukovoï konferentsii. Kyiv, 14 bereznia 2013 roku [Archival and source studies fields of knowledge: problems of interaction at the current stage: materials of scientific conference. Kyiv, March 14, 2013]. Kyiv, 2013. Pp. 157—161. [In Ukrainian].
12. Orhanizatsiia dilovodstva ta arkhivnoho zberihannia dokumentiv u Natsionalnii akademii nauk Ukrainy : zbirnyk normatyvnykh ta metodychnykh dokumentiv [Organization of record keeping and archival storage of documents at the National Academy of Sciences of Ukraine: a collection of normative and methodical documents] / L.M. Yarenenko (Auth.-Comps.) and V.I. Popyk (Ed.). Kyiv, 2017. 312 p. [In Ukrainian].
 13. Perelik typovykh dokumentiv, shcho stvoriuiutsia pid chas diialnosti derzhavnykh orhaniv ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia, inshykh ustanov, pidpriemstv ta orhanizatsii, iz zaznachenniam strokiv zberihannia dokumentiv, zatverdzhenyi nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 12.04.2012 No. 578/5 (stanom na 10.02.2024) [List of typical documents created during the activities of state bodies and local self-government bodies, other institutions, enterprises and organizations, with an indication of the terms of document storage, approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated April 12, 2012. No. 578/5 (Revision on February 10, 2024)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12#Text> [In Ukrainian].
 14. Perelik typovykh vydiv dokumentiv, shcho pidliahaiut vnesenniu do Natsionalnoho arkhivnoho fondu, yaki stvoriuiutsia u nauko-tekhnichnii ta vyrobnychii diialnosti pidpriemstv, ustanov i orhanizatsii, zatverdzhenyi nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 22.07.2014 No. 1188/5 (stanom na 07.11.2018) [List of typical types of documents to be submitted to the National Archive Fond, which are created in the scientific, technical and production activities of enterprises, institutions and organizations, approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated July 22, 2014, No. 1188/5 (Revision on November 7, 2018)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0873-14> [In Ukrainian].
 15. Drahomirova L.O., Maha I.M., Sendyk Z.O., Seliverstova K.T. and Khrystova N.M. Robota z dokumentamy osobovoho pokhodzhennia. metodychnyi posibnyk [The work with documents of personal origin. Methodological guideline]. Kyiv, 2009. 284 p. [In Ukrainian].
 16. Doslidzhennia pidkhodiv shchodo vyznachennia katehoriinosti arkhivnykh fondiv: metodychni rekomendatsii [Study of approaches to determining the categorization of archival fonds: methodical recommendations] / L. Prykhodko (Comp.). Kyiv, 2013. 50 p. Retrieved from: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/mr-kategor-arch-fondiv.pdf> [In Ukrainian].
 17. Dictionary of Archives Terminology. SAA (Society of American Archivists). Retrieved from: <https://dictionary.archivists.org/entry/working-files.html> [In Ukrainian].
 18. Pravyla roboty arkhivnykh ustanov Ukrainy, zatverdzeni nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 08.04.2013 № 656/5 (stanom na 25.11.2023). [Rules of operation of archival institutions of Ukraine, approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated April 8, 2013 No. 656/5 (Revision on November 25, 2023)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13#Text> [In Ukrainian].
 19. Fond 173. Inventory 1. Unit 28. Fols. 1—81. Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.
 20. Fond 291. Inventory 1. Unit 61—64. Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

21. Fond 369. Inventory 1. Unit 48—54. Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.
22. Fond 420. Inventory 1. Unit 112—115. Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.
23. Fond 238. Inventory 1. Unit 73. Fols. 1—71. Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.
24. Fond 42. Inventory 1. Unit 65—66. Institute of Archival Studies of V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine.
25. DSTU 2732:2023. Dilovodstvo i arkhivna sprava. Terminy ta vyznachennia poniat [DSTU 2732:2023. Clerkship and archival work. Terms and definitions]. Kyiv, 2024. 28 p. Retrieved from: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_2732-2023.pdf [In Ukrainian].
26. Orhanizatsiia roboty arkhivnykh ustanov, zasnovanykh fizychnymy ta/abo yurydychnymy osobamy pryvatnoho prava : metodychni rekomendatsii, zatverdzhenni nakazom Derzhavnoi arkhivnoi sluzhby Ukrainy vid 22.04.2019 No. 40 [Organization of the work of archival institutions founded by individuals and/or legal entities under private law, approved by the order of the State Archive Service of Ukraine dated April 22, 2019 No. 40]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/FN052228> [In Ukrainian].
27. Boiko V.F, Kovtaniuk Yu.S. and Kuleshov S.H. Standartyzatsiia terminiv z dilovodstva ta arkhivnoi spravy v Ukraini na suchasnomu etapi [Current state of archival affairs and records management terminology standardization in Ukraine]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine]. 2023. Iss. 30, pp. 244—276. Retrieved from: <http://rksu.nbu.gov.ua/cgi-bin/rksu/jrn.exe> [In Ukrainian].
28. Zahalnyy mizhnarodnyy standart arkhivnoho opysuvannia ISAD(G) [ISAD(G): General International Standard Archival Description. Second edition.]. H.V. Papakin (trans). Kyiv, 2001. 48 p. Retrieved from: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/1999_ISAD_G.pdf [In Ukrainian].
29. Montfort N. Continuous Paper: The early materiality and workings of electronic literature. *Nick Montfort* [site]. 2005. Retrieved from: https://nickm.com/writing/essays/continuous_paper_mla.html
30. Owens T. The theory and craft of digital preservation. Baltimore : John Hopkins University Press, 2018. 242 p. Retrieved from: <https://www.press.jhu.edu/books/title/11947/theory-and-craft-digital-preservation>
32. Selecting and transferring paper records. *The National Archives*. Retrieved from: <https://www.nationalarchives.gov.uk/information-management/manage-information/selection-and-transfer>
33. Dr Tim Powell, Dr Sarah Marks. Science and technology archives in the UK. A paper for The National Archives (v 2.3). *The National Archives*. Retrieved from: <https://cdn.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/science-and-technology-archives-group-archives-paper.pdf>

Received on November 22, 2023

Oksana Yemchuk

V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0002-5096-7231

E-mail: vio@ukr.net

CURRENT ISSUES OF FORMATION AND PRESERVATION OF DOCUMENTS OF CREATIVE PROCESS OF SCIENTISTS IN PERSONAL ARCHIVAL FONDS

The purpose of the work is to analyze the current issues of formation and preservation of documents of the creative process of scientists in personal archival fonds on the basis of normative and methodical documents regulating the work with personal fonds of scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine, as well as a review of foreign experience. **The research methodology** is based on the principles of historicism, scientificity, and systematicity. With the results of the interdisciplinary approach, the methods of terminological and historiographic analysis, criticism of historical sources were used. **Scientific novelty.** Based on the analysis of normative and methodical documents relevant to the article, examples of foreign experience, directions for further work on the formation and preservation of documents of the creative process of scientists in modern conditions of digital technologies are determined. **Conclusions.** The processes of formation and preservation of personal fonds are generally regulated by a number of regulatory and methodological documents, however, in order to preserve the documents of the creative process of scientists in the conditions of digital technologies, there is a need for appropriate theoretical and methodological developments, new practical instructions prepared on the basis of interdisciplinary approaches. Some types of creative documents require a more precise terminological definition and agreement on their storage terms. The effective formation and preservation of personal archive fonds with documents of the creative process of scientists depends on the establishment of effective relations between archivists and scientists on the basis of high-quality methodical support and adaptation of the best foreign experience.

Key words: personal archival fonds, documents of the creative process, scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine, normative, methodical documents.